

KÜLÖNFÉLÉK.

KELEMEN LAJOS ÉLETÉNEK ISMERTETÉSE.

A »*Pesti Hirlap*« idei június 8-iki száma tárczájában a Kazinczy Ferencz gyűjteményéből közöltem volt ez író egy hazafias szellemű, igen szép versét, s minthogy előttem annak korábban már közrebocsáttatása s Kelemen egyéb írói működése ismeretes nem volt: kérdésül tettem, ki ő? ki tud róla valamit? ki látta más művét is? hogy irányában az elismerést — mit avagy csak ez egy daláért is megérdemel — kifejezhessük s irodalomtörténetünk számára neve s munkássága emlékezetét méltatólag fentartassuk.

Erre Simonyi Zsigmond úr ugyanazon lap június 10-ki számában a szerkesztőséghez beküldött néhány sor közlésében így nyilatkozik: »Nem azért írom e sorokat, mintha a szép vers szerzőjéről sokat tudnék mondani, csak [annyit jegyzek meg,] hogy a vers már egyszer megjelent 1861-ben az ismeretes ily című gyűjteményben: »*Gróf Dessewffy József levelezése Kazinczy Ferenczcel*« a II. kötet 122-dik lapján, ezzel a két sornyi bevezetéssel 1816-ból: »Döbrenteink itt küldi neked a 14 esztendő s Kelemen Lajos most júliusban dolgozott versét.« Dessewffy József pedig u. o. 127. lapon ezt jegyzi meg a versre: »Kelemen Lajos derék fiú. *Annak kell lenni a magyarnak, a mit homlokára metszett a teremtő.* Dis genitus animosus infans. Adja az Isten, hogy jövendőmondó legyek.«

Ohajtottam volna, hogy Simonyi úr Kelemenről többet is közöljen; de úgy látszik, ő eléggé érdekesnek látta tudatni a közönséggel, hogy a mely költeményt én kiadatlanak véltem, húsz év előtt már ki volt adva. Közlésének valóban van értéke; mert tévedésem ki van mutatva, s ez, kivált ma, midőn a gőzerővel s könnyed lelkiismerettel dolgozás miatt oly sokban tévedhet s téved is az író, az irodalomra nézve hasznos; de ezzel Kelemen-tiltót tudásunk nem sokat gyarapodott; csak a Kazinczy és

Dessewffy megjegyzései fontosak azért, hogy az ifjú verselőben e két nagytekintélyű magyar író már ekkor nagy költői tehetség szikráit látták, versét jelesnek mondták, őt a genius által ihletettnek, s jeles írórt vártak belőle.

Sajnálom, hogy tévedtem, de a kitünő verset épen korunkban, sőt ma közleni fölöslegesnek még sem tartottam. A midőn mindenfelől támadnak, államiságunkat kétségbevonva ostromolják, szükséges a nemzeti önérzetnek ébrentartása; kell, hogy minél többször s minél erőteljesebben hangoztatva legyen, hogy e föld a mi hazánk, hozzá jogunk, vele missiónk van, s azt elérni igyekeznünk kötelesség. Az idézett könyvet megvették tán egy pár százan, de a politikai lapok tárczáit olvassák 3—4 ezeren s jó az, hogy a tüzrel és erővel írt költemény minél nagyobb körben ismeretes legyen s gyűjtsön és csüggedéstől óvjon.

Tévedésemet jóvá teendő, elhatároztam, hogy már most Kelemenről én is meg fogok tudni olyakat, amik Simonyi úrnak is kikerülték éber figyelmét. Öndicsekvésnek ne vétessék, de ez nekem, a ki 44 év óta foglalkozom irodalmi ügyekkel, nem is igen nehéz: *Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit* — elmondhatom én is. A magyar tudományosság kulcsait, zárait és sok tárházat meglehetősen ismerem. Csak idő és akarat kell, s hamar megtudok sok egyetmást. A véletlen nem sokára kezembe hozott egy köre nyomott felszólítási ívet, melyet Kolosvárról, 1831. május 21-én Petrichevich Horváth Lázár, az egykori »*Honderü*« és »*Ungarns Morgenröthe*« című lapok szellemes, de nem népszerű szerkesztője, a kiről nonsokára szintén némi érdekességeket fogok elmondani, és Kelemen Lajos intéztek Aranyos-Rákosi Székely Sándor, tordai unitárius gymnasiumi rectorhoz, melyben őt »*Corinna*« című s az 1832-dik évben megrindítandó zsebkönyvükben dolgozótársul hívták fel. A felhívást Kelemen is sajátkezűleg kitünő szépen írta alá, s előttem feltűnt annak egy erdélyi érdemes öreg barátom, szucsági nagybirtokos Kelemen Benő kézírásával való csodálatos egyezése. Minthogy életemben sokszor tapasztaltam, látott és ismert emberek példáiból, hogy a szép ének, versírás, rajztudomány stb. csaknem családi öröklődő képességek: ez azon gondolatra vitt, hogy ennek a szépírású Kelemennek ama másik, szintén szépíróval családi egybeköttetésének kell-vén lenni, nála Kelemen Lajos felől tudakozódjam: nem rokona-e? nem ismerte-e őt? nem bír-e életéről valami adatot? ha igen, legyen szíves velem közölni. S én e derék emberhez, az én nemes barátomhoz fogamat nélkül még soha nem folyamodtam.

Csakhamar válaszom érkezett, s abban barátom ezeket írta: »Kelemen Lajos közeli rokonom volt, vallására nézve elébb unitárius, fia Kelemen Zsigmond kir. főkormányiszéki kanczellis-

tának, a ki nagy tekintélyben állott; te is ismerhetted, — úgymond — oly notorius különcz volt, mindig Mitrovsky-kalapot viselt; Kolosváratt a magyar kapun kívül jobbra levő emeletes házban lakott, fiát az unitáriusok ottani főtanodájában taníttatta. Lajos szolgált a királyi főkormányzészéknél és erdélyi udvari kancellárián; 1817. után egy Kis-Ernyében levő birtokrészeckét, mi osztályuk alkalmával neki jutott volt, ő [Kelemen Benő] vette meg Kelemen Lajostól. Tudja azt is emlékezetéből, hogy Bécsben egy herceg Pálffy-nál volt nevelő, ott volt lakása, később katholicizált. Nejéről nem tud semmit. Meddig élt, azt sem tudja; gyermekei közül egy fiú kolozsvári gépész, Rayka Péter műhelyében dolgozott. Egyébiránt — így zárja be levelét — Bod Péter, ki neki kortársa és barátja volt, s még most is él Bécsben, többet tudhat ottani életéről s viszontagságairól.»

E levél kezembe adta Kelemen Lajos életéről a jónak és gonosznak tudásának kulcsát. Nyomozni kezdettem mind a kir. főkormányzészéki, mind az udv. kancelláriai levéltárban, s mindenütt vezető nyomokra találtam. Egy barátom, Szigethi Miklós honvédeztredes, Kelemen Benő veje írt Bécsbe Bod Péternek, a kitől a következő értesítést kapta.

»Kelemen Lajost 1831. a gróf Béli-család felküldötte volt Bécsbe, hogy ott, vagy valamely németországi egyetemen magát nevelői állásra kiképezze. El is ment oda, velünk [Bod Péterekkel] egy szekeren; de már akkor később elvett nejébe szerelmes levén, alig néhány heti ott mulatás után visszatért Kolozsvárra és ott a kir. főkormányzészéknél szolgált, mint írnök; később 1837—38-ban az erdélyi udvari kancelláriához ment fel 600 forint évi fizetéssel; de akkor már mint családos ember, ezen csekély fizetéssel ki nem jöhetvén: magát újabban nevelői pályára szánta; ezen okból először áttérvén a catholicus vallásra, a báró Jósika Sámuel ajánlatára felvétellett nevelőnek a gr. Pálffy gyermekei mellé, [az öreg Kelemen, sőt maga Kelemen Lajos is egy későbbi folyamodványában hercegnek írja], 1200 forint évi fizetéssel és tíz év letelte után 12,000 forint jutalompénz biztosítása mellett. De ott is kevés ideig szolgált, s az 1848-ik évi változások alkalmával ezen állomását is elvesztette. Minthogy pedig kitűnő talentuma ismeretes volt, a megalakult magyar királyi belügyminiszteriumhoz nevezetett ki titkárrá; de annak Debreczenbe távoztakor, más sokkal együtt, ő is Budán maradt, tehát fizetése nem levén, nagy nyomorúsággal küzködött. 1849-ben május 4-kétől kezdve 21-ikéig minden nap együtt néztük — úgymond a levél tisztelt írója — Buda vára ostromlását és bevételét. A magyar miniszteriumnak Budapestre újabban visszatérte után folyamadott előbbi állomása visszaadatása végett; de — a mint általános híre volt, mert írás róla nem költ — azért, hogy Debreczenbe a kormányral el nem ment, kérésével clútasított s tovább is nagy nyomo-

ruságban élt, mig nem ugyanazon évben Budán elhalálozott, hat neveletlen árvát — öt leányt s egy fiút — hagyván hátra; leányait főrangú magyar nagylelkű hölgyek vették át neveltetés végett; a fiúról is volt gondoskodás téve; azt a jöltevők a vasúti állomások egyikéhez akarván főgépészszé kiképeztetni, elébb egy pesti lakatos, majd kolosvári gépész Rayka keze alá adták tanulás végett; de bárha lelki tehetségére nézve az atyja talentumával bírt, gyöngye testalkata miatt ezen tanulását félben kellett hagynia. Hogy tovább vele és a családdal mi történt — így végzi Bod Péter úr levelét — nem tudom, 1850 elején én ismét Bécsbe menném: azóta felőlük semmit nem hallottam. Kelemen Lajos szolgálataira nézve felvilágosítás található a magyar kir. volt belügyminiszterium levéltárában is.»

E két ma is élő tanútól hálás tisztelettel vett szóbeli értesülésemet sikerült részint kiegészítnem, részint hitelesítnem az érintett levéltárak adataiból, melyekből Kelemen Lajos életének és viselkedésének im e képe tűnik ki:

Kelemen Lajos született 1801-ben Kolozsváratt oct. 8. philosophiát végzett az unitáriusok főtanodájában, jogot a királyi lyceumban, s mindkét helyen mindenképp kitűnő sikerrel tett vizsgát. 1821-ben sept. 3. a kir. főkörmányszékhez vétetett fel tiszteletbeli írnokságra s a három kezelési hivatal-ágnál 1823-ig szolgált, akkor a fogalmi szakhoz ment át, s különböző előadói osztályokban 1836-ig kitűnően s kitüntetéssel szolgált. Ekkor elhatározta, hogy az erdélyi udvari kancelláriánál szolgáló Zeyk Antal írnokkal cserél, oly módon, hogy mindkettő tartsa meg azon fizetést, a mely állásához van kötve, Kelemen a Zeyk bécsi 400 frt fizetését s 100 forint szálláspénzét, Zeyk a Kelemen kir. főkörmányszéki 400 forint fizetését. Kérését a kir. főkörmányszék, gr. Kornis Mihály 1836. jan. 25. ajánlással küldötte fel az udv. kancelláriához, mely febr. 3. visszaírt, hogy mielőtt a hivatalcseréhez megegyezését adná, a kormányzó írja meg elnökileg Kelemen minősültségét: miféle nemzetiségű? vallású? életkorú és képességű? mióta szolgál? s kezelési vagy fogalmi szakban-e? minők erkölcesei és maga alkalmazása? sat.

A kormányzó febr. 15. megírta, hogy Kelemen székely, unitárius, felsőbb iskoláit és a hazai jogot kitűnően végezte, 1821. óta szolgál a kir. főkörmányszéknél s az előadók teljes megelégedését mindenütt megnyerte, életmódja, magaviselete kifogás nélküli s kedvezőleg ajánlható. Minősültsége kitűnő: több nyelveket ismer, magánszorgalom által magát a tudományokban nagyon kimívelte, a forgalmi szakban oly jól forgatta magát, hogy annak idejében magasb hivatalra is a közszolgálat javával lesz alkalmazható. Erre a csere megtörtént, de Kelemen azon kellemetlenség érte, hogy Zeyk a maga fizetését és szálláspénzét Bécsben

kölcsönképen előre, a Kelemenét Kolozsváratt rendes idejében felvevén: neki egy egész hónapig fizetése nem volt s csak igen nagy bajjal tudott a drága fővárosban élni. Megkísérelte Zeykel barátságosan egyenlítani ki a dolgot, de foganata nem lévén: a kir. főkormányzéknel ellene panaszt támasztott; hosszasan folyt a kikérdezés, az irkálás Bécsben és Kolozsváratt hónapokig tartott, míg nem végre a kir. főkormányzék Zeyktől az illetékelenül felvett fizetési részletet levonathatta. 1837. júl. 26. 600 forintos irnokká neveztetett. 1838-ban. sept. 26-án egy udvari fogalmazói állomás üresedvén meg: Kelemen kérte azt neki adatni s indokul felhozta, hogy ő 22 év óta szolgál különböző közhivatalokban, szorgalommal dolgozott mindenütt, Bécsben utóbb három hónapig vitt fogalmazói teendőket, s őt mint unitáriust, a kért állomás, az 1809. évi mártius 15-ki udvari rendeletnél fogva, mások felett annál inkább megilleti, mert ő azon legfelsőbb hatóságnál az egyetlen unitárius.

E kérése azonban nem teljesített, s lihető, ez volt oka, hogy vallásának elhagyására határozta el magát, a mi által erdélyi rokonaitól, akik mind unitáriusok, végképen elszakadt, s azok rokonszenvéért kárpótlásul herczeg Páffynál biztosítottabb állást és legalább egyideig nagyobb jóllétet szerzett meg maga és családja számára.

E helyzete 1848. április haváig tartott; akkor kényszerülve látta magát ismét pályát változtatni s előbb ápril 24-én a m. kir. közlekedésügyi miniszteriumnál kért alkalmaztatást, felhórván indokai közt, hogy 22 évig szolgált, 14-et az erdélyi kir. főkormányzéknel, 6-ot az udvari kancelláriánál; hivatala mellett mindig a tudományokkal foglalkozott; azokban való jártassága elismeréseül egy magyar főúri házhoz [fennebb már meg volt nevezve] nevelőnek hivatott meg s ott e minőségben — hivatala mellett — hat évig működött; vizszabályozási kir. biztos gr. Pálffy Ferdinánd Lipót által pedig mint tollvivő alkalmaztatott, a közlekedési tárgyakkal 6 év óta foglalkozik s elegendő járatossága van benne. Kérélmé elláttatásának nincs nyoma a beadványon.

Másodszor is folyamodott ápril 27-én [István főherczegszálloda, 109. számú szállásáról] a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, valami állást kérve. Megrázólag adja elé akkori szerencsétlen helyzetét s egyszersmind egész életének tragicus folyamát. Minthogy ezen csaknem kétségbeesés közt írt önvallomás az *Autobiographiák* hitelességével bír, a hol az író bizonyosan őszintén fedezi fel élete szerencsétlen változásait, reményét és csalódásait, s legföljebb tán a színezésben lehet túlzás: ennél fogva ezen kérvénye tartalmát — kezdetének néhány nem a dologra tartozó helye kihagyásával — közleni érdekesnek

és tanúságosnak látom. Egyben-másban botlását a már fennebb közölt hiteles hivatalos adatok alkalmasok megigazítani.

Kérvényében a cultusministernek írja, hogy csoportos bajai mellett még az a szerencsétlenség is érte, hogy meghímlőzött s szerencsétlen háza kórházzá változott; levélben volt kénytelen herczeg Bretzenheimnétől a miniszterhez ajánló - levelet kérni, kegyes alkalmaztatást kér tehát az alábbi indító okok alapján.

»Huszonkét évig szolgált — úgymond — különböző hivatalokban, s bár politikai nézetei és ismeretségei miatt méltó elismertetés nem is, de szorgalma, képessége s feddhetetlen erkölcsi következtében körében általános becsülést vívott ki.

»Tudományhoz és művészethez vonzódtam — mondja tovább — gyermekségem óta. Tizennégy éves koromban írtam egy dalt a »Szabadság«-hoz, melyet Döbrentei úr méltónak talált az általa szerkesztett »Erdélyi Múzeum«-ban¹⁾ kiadni. 1831. a Kolozsváratt megjelent »Aglaja« című zsebkönyvben közölve volt tőlem az »Angyalok Szerelme« című költemény első része, Moortól, angoltól folyóbeszédében fordítva²⁾; [megjegyzem, hogy megszűnven a vállalat, a többi része elmaradt.] mely fordítás felől Buczi Emil úr úgy nyilatkozott, hogy irigylí tőlem. Az 1834—1835-ik évi »Erdélyi Társalkodó«-ban számos czikkeim vannak, melyek sztil és tartalom tekintetében kedvességet nyertek. Az erd. kancelláriánál létem alatt herczeg Pálffynak unokaöcscsét, gróf Pált a philosophiában én oktattván, számára psychológiát, logikát, metaphysikát dolgoztam ki magyarul, melyet a nyilvános vizsga alkalmával a pozsonyi Benczés-rendiek bámulva helyeseltek. Hat évi nevelői működésem alatt több más kézikönyveken s füzetekeken kívül, a három első osztályra latin nyelvtant dolgoztam, mit újra dolgozva ki is akartam adni. Ezen kívül a fűvészetben is nem kis előmenetelt tettem. Fogalmazok magyarul, németül, latinul, értek és olvasok angolul és francziául is.

»Ezekből át fogja látni Exciád — így ír tovább folyamodványában Kelemen — hogy időmet mindig komoly dolgokban töltöttem, melyek a lelket megedzik s munkára képessé teszik. Remélem is, hogy ily irodalmi képességem és jártasságom mellett a Nmlgod miniszteriumában is használható egyén leendek, melyre tán azon körülmény is rést nyíthat számomra, hogy gróf Pálffy Ferdinánd Lipót, mint víz-szabályozási kir. biztos, hat év óta az én segédclmemmel és szolgálattal él. Ő most a robotot és dézsmát elvesztvén s különben is tömérdek adósságtól terheltetvén: házánál alig rendelkezhetik egy év alatt 8000 forinttól, s ennél fogva engem sem levén képes fizetni, bár sajnálattal, elbocsátott.

¹⁾ VIII. fűzet 80—82 ll.

²⁾ IV-ik kötet, Kolozsvár, 1831. 97—110. ll.

»És már most elhagyottan állok az ég boltozata alatt, elhagyottan áll nőm, s hét apró gyermek körül, a nyolczadik szíve alatt, kiknek semmi támaszuk az életben, hanem csak az én keresetem, melyre ha nem nyílik út, menthetetlenül el vagyunk veszve valamennyien.

»És itt — ez megrázó vége a panaszos folyamodványnak — megáradván könyeim s a zokogás elfojtván lélekzetemet, még csak emnyit: ekkora a nyomor, melyből Nagyméltóságod egy népes családot kiszabadít, ha engem alkalmazni kegyes leend.

Kelemen Lajos s. k. <

E folyamodványon sincs az elintézésnek semmi nyoma. De hogy akkor, vagy azután hamar meghallgattatott s alkalmazást nyert, kitetszik egy 1848. évi sept. 16-iki kérvényéből, melyben két havi fizetés-előleget kért, azzal indokolva, hogy két gyermeke fekszik meghalva szállásán; de a pénzügyminiszter Duschek azon okból, hogy 800 forinton felüli fizetést élvezőnek előleg nem szokott adatni, megtagadta. Ezen kérését a cultusminister tette át ajánlólag a pénzügyministerhez, a miből az következik, hogy Kelemen akkor ott szolgált. Octoberben megújította kérését, a b.-ü.-minister hathatósan indokolta azt, s eredménye az lett, hogy 31-én megkapta az előleget. A belügyminiszteriumnál elnöki titkárnak íratik, tehát vagy a cultusminiszteriumnál is az volt, vagy onnan ide áttéve lett titkárrá, ámbár láttam azon adatot, mely mutatja, hogy legelőbb a közlekedési miniszteriumban fogalmazói minőségben vétetett fel.

Irodalmi művei közül a »Szabadsághoz« versre meg kell jegyeznem, hogy az N. N. aláírással, tehát névtelenül jelent meg, s hogy az ő műve csak most derült ki iménti folyamodványának napfényre jutása által. A cím alatt zárjel közt ez áll: *Kolozsvárratt 1816.* Első vers-zaka ime ez:

A szűz szabadság
Szent isteneknek
Kedves leánya —
A nagy s dicső!

— — — — —
— — — — —

Hősök nevelték
Fegyver s vihar közt.
Lágy pihe párnán
Nem hányatott stb.

S ily emelkedetten és költői lendülettel megy a vers végső szakáig, dicsőítve tárgyát, festve, mily nehezen megszerezhető, de mely boldogság annak bírása; a költő melegen fejezi ki benne

saját érzületét, hogy ő is lelkesül érte, buzdítja honfitársait s az ifjuságot, a szép s jó barátait, hogy a küzdelemtől vissza ne rettenjenek, mert a nélkül rab-lét az élet s nincs méltó célja a férfi fáradozásának.

Nevelőkorában írt tankönyvei, mint ineditumok, nem lehetnek tárgyai az ítéletnek. Ő elbeszéli, s mi tudomásul vesszük; de az életírónak ennél tovább menni nem lehet.

Az erdélyi »*Nemzeti Társalkodó*«-ban írt cikkei tekintetében csak egyszerűen tudomásul vehetem azt, a mit ő ír azokról, hogy kedveltek voltak. Ezt azok után, amiket tőle már most ismerünk, bizvást el lehet hinni, de nekem észrevételt tennem azokra sem lehet. Nem is tudom, vajjon neve alatta van-e ama cikkeknek; mert épen ez volt ama lap, melynek címlapján a dolgozó-társak ezen sajtóságos alakban voltak megjelölve: *Írták a kik olvassák*. Én látva Kelemennek a lapra útalását, a nemzeti muzeumban meglevő 1831—1832-ik évi folyamot apróra átnéztem, azon célból, hátha találnék tőle valamit; de egyet sem találtam, s úgy tapasztaltam, hogy csak néhány hírnévre inkább vágyó tudós és író tette alá nevét közleményének, a nagyobb rész vagy rejtett *jegyek*, vagy *álnév* alatt jelent meg. Ha valakinek módja lesz Kelemen állítását ellenőrizni, tegye s közölvén kutatása eredményét, egészítse ki ezen közlés hiányait.

Súlyt lehet fektetnünk arra is, hogy Horváth őt választotta Zsebkönyve kiadásánál társul; ő, aki kényes izlésű s az arisztocratia köréből való író volt. Ő Kelemenben kétségkívül a tehetséges középosztályi embert becsülte s a társadalom ezen nagy erővel rendelkező, művelt rétegébe akarta eszméit eljuttatni. Kitzűzött céljok fontos volt s programjok érdekes. Fel kell tenni, hogy nekik kész munkáik is voltak, amikkel vállalatukat megindítsák; de érezniök kellett erőt arra, hogy útát törjenek e téren, melyen Erdélyben a *Muzeum* után csak az *Aglája* szerkesztője járt, de a mely már ekkor megszűnendő volt. Azonban a *Corinna* — mennyire én utána járhattam — nem jött létre, s hogy mint eszme és irodalmi szándék egykor élt, ez igénytelen sorok hozzák irodalmunknak most legelébb tudomására. Ha valósúl, hihetően egészen más leendett Kelemen szerencséje és életpályája.

* * *

A közönség előtt áll Kelemen Lajos, az alig pár hónap előtt egészen ismeretlen ifjú magyar költő élete s irodalmi munkássága hézagossá rajza. Az elsőtől hiányzik születése s halála napja, az utolsóból több művének méltatása. De a mit közzétettem, elég arra, hogy felőle mindkét tekintetben ítélhessünk.

Élete viszontagságos volt, és itt-ott tragicummal vegyült. Ilyen vallásváltoztatása, minek indoka nincs tudva, de ez neki, az erős unitáriusnak és idealistának nagy lelki harcokba kerülhetett. Ilyen az, hogy a magyar kormányval Budapestről nem távozás nyomorba taszította, a miben, olykor-olykor ki-kiemelkedés után, utoljára is vigasztalanul elmerült. Válságos helyzetekbe jutásának oka csak részben a sors — önmagában hordozta azok magvát. Ügylátszik, lángész volt, a lángesznek nagy gyöngéivel, a mi a vér könnyűsége, ábrándos remények, hirtelen csalódás és elcsüggedés, a léleknek folytonos ingadozásra hajlandósága. A tragikai és végzetes az ember életében meg szokta magát bosszulni. Kelemenben meghosszúlta. Ő nem volt szilárd. Ötletek, hamar lelkesülés s első benyomások embere volt. Hirtelen határozott, könnyelműen tett, erősen bízott s természetesen sokat, sokszor és sokakban csalatkozott. Nősülése forog itt elmémben, a miről nem emlékeztem meg, mert biztos adatokhoz jutni nem volt módom. De ez is hirtelen lelkesülés és elhatározás műve, s nem egészen jól számító férfi ténye volt. Hogyan folyt be ez életsorsa elhatározására, mások derítsék ki, s a miben én tán ezek nem tudása miatt tévedtem, igazítsák meg. . . . Ezért a sok egymást keresztező út pályáján, a gyakori elé- és visszalépés, ide és oda kitérés. Azt hiszem, ő igen sokszor mondhatta el:

Egy érzés a mennyekbe kap,
A másik a poklokra csap.

Nem ment egyenesen. Nem volt jellemében elég erő, elhatározásaiban állhatatosság és kitartás. Innen sok küzdelmei, gyakori szenvedése és súlyos megpróbáltatásai. Családja keserveinek, nélkülözéseinek s boldogtalanságának forrása is ez. Innen végső napjaiban kétségbeesése s életének úgyszólván elzüllődése.

Irodalmi munkássága nagy tanúságot rejt magában. A kiben az írói tehetség jókor nyilvánul, ne menjen más pályára. Kelemen erős képzelődése, meleg kedélye, költői lélek és tiszta nyelvérték e pályára mintegy eleve kijelölték. Oda kellett volna igyekeznie minden áron, feltartóztathatlanul. Nem hivatalra temett ember volt. Az iroda elpusztítja a nagyobb tehetséget, kiöli a szellemet, prózaivá alakul át s nem visz fényes szerecséhez. Neki is meg kellett volna gondolni. Mikor 14 éves korában írt verséért Magyarország irányadó, legtiszteltebb írói nevét *Hozsánna* közt a nemzet elé vitték, azonnal közérjük kellett volna sietni. A mit én csak a minap tőle ismételve közöltem, az a geniusz műve, a miket ez alkalommal fölemlítettem, mind azt mutatják, hogy ő kitünő magyar költő lehetett volna. Ha Horváth czélja sikerül, tán akkor is. Hiszen a két Kisfaludy,

Vörösmarty, Kölcsey, Berzsenyi épen ez időtájatt lettek e nemzet bálványaivá. Kelemen költői ereje, helyét megtalálva, magát érvényesítette volna. Így elveszett benne egy nagy költő s a neki való hivatali pályán kifejelett egy szerencsétlen ember.

Az első ragyogón tűnt fel, egy perczig fénylett és hevített, s aztán visszahívhatlanúl letűnt. Tapsoljuk meg, s adjunk helyet neki irodalmunk történetében. Az utolsónak áldozzunk részvét-tel, vérünk volt és híven küzdött, míg a sors családostól szeszélyből és megostorozásúl összetörte.

JAKAB ELEK.

ADALÉKOK A BABONA ÉS HIEDELMEK TÖRTÉNETÉHEZ.

I. Babonák a Szepességen.

A régi időben minden rendkívüli természeti tüneményt valami nagyszerű esemény előjeléül tekintettek. Rendesen háború vagy »pestis« bekövetkeztét magyarázták ki azokból az égi tüneményekből, melyeknek okát és természetét nem értették. Magától értetődik, hogy a természettudományok fejletlensége legerősebb ápolója volt a babonás hiedelmeknek. De feltűnő, hogy a természeti tudományok és az általános műveltség és felvilágosodás haladásával sem szűnt meg a babonás hit, mely a múlt öntudatában egyszer oly erős gyökeret vert. Ily babonás hiedelmekre figyelmeztetni (a mint a Szepesség története reánk hagyta azokat) czélja a következő soroknak. Ha már az ördög történetét tudták megírni, a babona történelme sem fog elmaradni és akkor az általam közlendő adatok is tekintetbe fognak vétetni.

1603-dik évi jan. hó 7. és 8. napjain a 24 Szepes város lelkészei *Leibitzon* összejöttek. Estve 7-én, a hold felköltével, a lelkészek egy második holdat láttak. Másnap, 8-án reggel, midőn a lelkészek az említett városból távoztak, a fényesen felkelt nap két oldalán két mellék napot láttak fényleni, este mint reggel egy egész óráig valának láthatók a hold és nap érintett tüneményei.

Hogy mik lehettek azok az égi tünemények, azt mi bátran a csillagászok kutatásaira bízhatjuk, feladatunkhoz csak azok az események felemlítése tartozik, melyek bekövetkeztek és az említett tünemények előhírnökeinek tekintettek. Ez évi nyár és ősz bekövetkeztével rendkívüli viharok dühöngtek. Lőcsén és a *Szepesség* más helyein a forgószelek és a viharok oly erővel rombolták a házakat, templomokat, tornyokat, s a városházát, hogy sok

¹⁾ Leírva és rajzolva található a *Matricula Molleriana*-féle kézírásban.